

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA

V NITRE

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

1128694

BILANCIA ZAHRANIČNO-OBCHODNEJ VÝMENY

SRBSKA

2010

Zdenka Fabri

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU**

**BILANCIA ZAHRANIČNO-OBCHODNEJ VÝMENY
SRBSKA**

Bakalárska práca

Študijný program:	Ekonomika podniku
Študijný odbor:	3316 Ekonomika a manažment podniku
Školiace pracovisko:	Katedra ekonomiky
Školiteľ:	Prof. Ing. František Kuzma, PhD.

Nitra, 2010

Zdenka Fabri

Čestné vyhlásenie

Podpísaná Zdenka Fabri vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému „Bilancia zahranično-obchodnej výmeny Srbska“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 5. mája 2010

.....
podpis autora BP

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie pánovi prof. Ing. Františkovi Kuzmovi, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

Tiež by som sa chcela pod'akovať aj svojej rodine a priateľom, ktorí ma podporovali a umožnili realizovať prieskum.

ABSTRAKT

Cieľom mojej práce bolo štúdium a analýza zahranično-obchodnej bilancie Srbska v období 2005-2009. Zameraná je na problematiku a zohľadnenie skutočného postoja zahraničného obchodu Srbska. V práci sa uvádzajú základné charakteristiky zahraničného obchodu Srbska, pričom hlavný dôraz je venovaný sledovaniu zmien obchodnej bilancie Srbska za posledných päť rokov. Súčasne sme sa zamerali na analýzu zahraničného obchodu Srbska z komoditnej a teritoriálnej štruktúry, ako i na komparáciu zahraničného obchodu Srbska s vybranou krajinou – Bosnou a Hercegovinou. Problematiku bilancie zahraničného obchodu sme analyzovali z viacerých hľadísk. Keďže si bilancia zahranično-obchodnej výmeny Srbska každoročne udržala pasívnu tendenciu rastu, mohli sme vyvodiť záver, že dovoz tovarov zo zahraničia presahuje vývoz. Keďže problematiku pasívnej bilancie zahraničného obchodu Srbska nemožno vyriešiť v krátkom časovom intervale, môžeme sa iba posnažiť navrhnúť určité možnosti a opatrenia, ktoré by pri riešení danej problematiky mohli pomôcť.

Kľúčové slová:

- zahraničný obchod,
- obchodná bilancia,
- vývoz,
- dovoz,
- Srbsko.

ABSTRACT

The aim of my work was the study and analysis of the balance of foreign trade of Serbia in the period 2005-2009. Focus is on the issue and taking into account the actual position of foreign trade of Serbia. The work outlines the basic characteristics of the foreign trade of Serbia; the main emphasis is devoted to tracking the changes in the trade balance of Serbia over the past five years. At the same time, we focused on the analysis of Serbia's foreign trade commodity and territorial structure, as well as comparing the Serbian foreign trade with selected country - Bosnia and Herzegovina. The problems of foreign trade balance were analyzed in several ways. As the balance of foreign trade of Serbia remained passive annual trend growth, we could conclude that the importation of foreign goods exceed exports. Since the issue of passive foreign trade balance of Serbia can not be resolved in a short period of time, we can only try to propose some possible measures that could help, when addressing the issue.

Keywords:

- foreign trade,
- the trade balance,
- export,
- import,
- Serbia.

POUŽITÉ OZNAČENIA

atď. – a tak ďalej

BaH – Bosna a Hercegovina

EÚ – Európska únia

CEFTA – severoamerické združenie voľného obchodu

EFTA – európske združenie voľného obchodu

t.j. – to jest

napr. – napríklad

SMTK – Štandardné klasifikácie medzinárodného obchodu

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 PERHLAD O SKUTOČNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY.....	11
1.1 Vývojové fázy zahraničného obchodu.....	11
1.2 Charakteristika zahraničného obchodu.....	12
1.3 Zahranično-obchodná politika.....	19
1.4 Konkurencieschopnosť.....	21
2 CIEĽ PRÁCE.....	23
3 METODIKA PRÁCE A MATERIÁL.....	24
4 VLASTNÁ PRÁCA.....	26
4.1 Import, export, obrat a saldo zahraničného obchodu Srbska.....	26
4.2 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu Srbska.....	29
4.3 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Srbska.....	33
4.4 Komparácia zahraničného obchodu Srbska s Bosnou a Hercegovinou.....	35
5 ZÁVER.....	38
6 POUŽITÁ LITERATÚRA.....	40
PRÍLOHY.....	43

ÚVOD

Medzinárodná deľba práce mala za následok výmenu tovarov a služieb medzi krajinami, ktorá viedla k vzniku a vývoju obchodu. Vznik obchodu nesúvisí iba s rozvojom deľby práce, ale aj s jestvujúcou rozvinutosťou tovarovej výroby. Žiadna krajina na svete nežije iba z národného hospodárstva. Existujúci systém sociálnych vzťahov a stupeň dosiahnutia hospodárskeho rozvoja sa z mnohých dôvodov nemôže izolovať od vývoja svetovej ekonomiky.

Zahraničný obchod predsa len patrí k najzložitejším sféram podnikania s vysokým stupňom rizika. Jeho najväčším rizikom je samotný vplyv deficitu zahraničného obchodu, ktorý môže ohroziť stabilitu ekonomiky krajiny a narušiť rovnováhu platobnej bilancie. Úlohou zahraničného obchodu je podporiť celkovú výkonnosť ekonomike.

Rozvoj zahraničného obchodu krajiny je dôležitým faktorom ako hospodárskeho, tak i ekonomického rozvoja. Sledovanie zahranično-obchodnej bilancie v minulosti až dodnes patrilo medzi aktuálne témy spoločensko-ekonomického života. Nevyhnutnosť orientácie a spolupráce krajiny s okolitým svetom a všeobecnými potrebami sú faktory, ktoré ovplyvňujú sledovanie zahranično-obchodnej bilancie. Medzinárodná spolupráca prináša úžitky krajinám, ako z ekonomického hľadiska, tak i zo spoločensko-kultúrneho hľadiska. Podporuje uspokojenie potrieb trhu a nedostatky výrobných potrieb krajín. Prioritou každej krajiny je efektívne rozvinutie zahranično-obchodných vzťahov, ktoré sú rozhodujúcim a dôležitým činiteľom pre budúci rozvoj ekonomiky krajiny, ako i exportnej schopnosti vlastných výrobkov na svetové trhy.

Základ ekonomickej úspešnosti štátu sa nadväzuje na obchodnú bilanciu, ktorá porovnáva a definuje rozdiel medzi vývozom a dovozom, ktorý sa uskutoční za určité časové obdobie. Štruktúra zahraničného obchodu je úzko spätá zo samotnou geografickou polohou krajiny, históriou a politickou orientáciou. Obchod sa uskutočňuje najmä s tými krajinami, ktorých nie je veľká vzdialenosť iba skrze dôvodu zníženia nákladov na prepravu.

Deficit zahranično-obchodnej výmeny Srbska poukazuje na dlhodobým problémom, ktorí nie je možné riešiť okamžite. Riešenie si vyžaduje realizáciu trpezlivej

hospodárskej politiky, pričom sa výsledky zobrazia v neskoršom období v tvare stability a prosperity. Pasívna tendencia vývoja vzniká ako následok zlej ochrany domáceho trhu a z nedostatočných podpôr vývozu. Rovnaká situácia sa stáva i pri domácich výrobkoch, ktoré sa svojou prosperitou a dlhodobou tradíciou výroby vyskytujú v Srbsku a ich vývoz by značne obmedzil negatívnu hodnotu obchodnej bilancie a zamedzil, t.j. aspoň z časti znížil dovoz nepotrebných a nepodstatných tovarov, ktoré je možné vytvoriť na domácom trhu.

Podstatných faktorov, ktorý veľmi ovplyvňuje obchodnú bilanciu je komoditná štruktúra jednotlivých skupín. Jej cieľom je možnosť zdôvodniť nepriaznivý vývoj ktorí obchodná bilancia nie len Srbska, ale každej krajiny dosahuje. Pomocou komoditných tried je možné určiť podstatu dovozných a vývozných tovar, a ich samotné ovplyvnenie prejavujúce sa na obchodnej bilancii Srbska, resp. každej krajiny.

Teritoriálna štruktúra je pre zahraničný obchod tiež dôležitá. Jej podstata spočíva v samotnom vyjadrení toku obchodných vzťahov v ktorých sa Srbsko zúčastňuje. V súčasnosti sa však Srbsko snaží v značnej miere dosiahnuť požadovanú spoločensko-ekonomickú úroveň, ktorých sú podmienky stanovené Európskou úniou zamerané pre možnosť vstupu Srbska na spoločenský trh EÚ.

1 PREHĽAD O SKUTOČNOM STAVE RIEŠENEJ ROBLEMATIKY

1.1 Vývojové fázy zahraničného obchodu

Nasledujúci prehľad podľa **Svatoša, M. a kol. (2009)** predstavuje iba orientačný výber niektorých foriem zahraničného obchodu v rôznych špecifických situáciách.

Všeobecne každý, i v najstarších štátnych útvaroch vyrábal určitý tovar a životné potreby lepšie než druhý a mal záujem ich premeniť na iné potrebné tovary (najmä za potraviny). V určitom období sa objavili niektoré vynálezy (napr. využívanie kovu, vzácnych kovov, liekov a pod.), ktoré boli žiaduce aj pre iné štátne jednotky. Existovali dve možnosti ako získať tento potrebný tovar, ktorý buď na konkrétnom území nebol vôbec, alebo v nedostatočnej miere k dispozícii: obchodom alebo vojnou.

Primitívny obchod sa realizoval prostredníctvom výmeny jedného tovaru za druhý - dnes tento spôsob výmeny nazývame kompenzácia, v angličtine sa táto zmena často nazýva barter.

S rozvojom medzinárodného obchodu sa kompenzácia (barter) postupne stávala brzdou. Obchodníci potrebovali pre výmenu tovaru nejaký „všeobecný ekvivalent“. Ako všeobecný ekvivalent slúžil tovar, po ktorom bol dopyt, mal relatívne malé objemové množstvo a bol vysoko cenovo hodnotený. Najvhodnejším ekvivalentom sa stali vzácne kovy, najmä zlato a striebro, slonia kosť a v strednej Európe tiež jantár.

Zmeny v medzinárodnom obchode priniesli nové požiadavky na všeobecný ekvivalent. Nadišiel čas, aby sa začali využívať peniaze. Najprv sa začali používať kovové peniaze (zo striebra a zlata).

Ale ani tento ekvivalent nebol najvhodnejší; kovové peniaze boli ťažké a nepraktické, bohatí ľudia začali mince zo zlata a striebra zhromažďovať a i z rôznych iných dôvodov sa začali stávať nedostatkovými. Táto skutočnosť brzdila rozvoj medzinárodného obchodu a jeho potreby vyvolali vznik papierových peňazí, neskôr zmienek.

Veľmi dôležitým stimulom pre rozvoj medzinárodného obchodu boli zámorské objavy na začiatku novoveku. Ich pôvodným účelom bolo hľadanie nových trhov a bohatstva, najmä zlata a korenín. Ďalší dôležitý podnet pre rozvoj medzinárodnej deľby práce priniesla priemyselná revolúcia, hlavne vynález parného stroja, lokomotívy, neskôr objavenie elektriny, pokroky v budovaní infraštruktúry, predovšetkým ciest, modernizácia prístavu a lodí a zavedenie železníc.

Obe svetové vojny spôsobili útlm a deformáciu medzinárodného obchodu, pretože účastníci vojnového konfliktu sa sústredili na získanie zbraní a mincí a samozrejme aj potravín. Čoskoro, po skončení druhej svetovej vojny začalo obdobie, ktoré nazývame vedecko-technickú revolúciou. Jej nástup urýchlil rozvoj medzinárodnej spolupráce, ale aj súperenie medzi svetovými ekonomickými, vojenskými a politickými blokmi. Jej súčasťou boli kozmické objavy, využívanie nukleárnej energie na mierové i vojnové účely, rozvoj telekomunikácií a pod.

Pre súčasné obdobie je typická globalizácia hospodárskych a spoločenských procesov, na základe širokého využívania informačných a komunikačných technológií v praxi. Žijeme vo veku vysokej celosvetovej špecializácie a štandardizácie, ktoré vytvárajú veľmi dobrú základňu pre rozvoj medzinárodného obchodu a medzinárodné del'by práce. Jednou z ciest, ako využiť výhody globalizačných procesov, je podpora regionálnych integračných procesov.

1.2 Charakteristika zahraničného obchodu

Prvý ekonóm, ktorý definoval úlohu zahraničného obchodu, bol **Adam Smith**. V roku 1773 publikoval dielo Pojednanie o podstate a príčinách bohatstva národov, v ktorom charakterizoval výhody zahraničného obchodu.

V diele uvádzal, že tajomstvo bohatstva sveta spočíva v tom, že sa každý štát zameriava na tie výrobky, pre ktoré má najlepšiu predpoklad na výrobu. Príčina bohatstva národu je v získaní absolútnych výhod vyplývajúcich zo smeru týchto výrobkov na zahraničných tržbách. (Svatoš, M. 2009).

Trenčianská, E. (2000) hovorí, že zahraničný obchod zaraďujeme medzi priority nášho hospodárskeho života. V širšom chápaní zahraničný obchod zaoberajúci sa vývozom a dovozom produktov vo svete patrí k najsilnejším sektorom v ekonomike. V transformujúcich sa krajinách zahraničný obchod patrí k najdynamickejším, ale najdôležitejším sektorom vo svojom raste a rozvoji. Zahraničný obchod však zároveň patrí aj k najzložitejším a najrizikovejším sféram a sektorom podnikania.

- **Lisý, J. (2002)** hovorí, že zahraničný obchod vyjadruje medzinárodné toky tovarov a služieb iba jednej krajiny, t.j. jej exportu a importu. Medzinárodný obchod zahŕňa

medzinárodnú výmenu tovarov a služieb medzi skupinou krajín v rámci medzinárodného

ekonomického zoskupenia. V súčasnosti má nezastupiteľné miesto pri rozširovaní spotrebných možností krajín, pretože krajine umožňuje spotrebovať viac tovarov a služieb, než by spotrebovala v situácii, keby „hranice“ boli uzavreté. Prínosom medzinárodného obchodu je v tom, že umožňuje rozšírenie spotreby statkov, ktoré krajina z rôznych dôvodov nie je schopná vyrobiť.

Podľa názoru **Horskej, E. (2007)** zahraničnoobchodná aktivita príslušného štátu vyjadruje obrat zahraničného obchodu, ktorý predstavuje súhrn zásielok tovaru, ktorý za určitý časový úsek prekročil colné hranice. Je súhrnom dovozu a vývozu.

Na základe hodnotových údajov o dovoze a vývoze je možné vypočítať aj ďalšie ukazovatele zahraničného obchodu krajiny:

- obchodná bilancia ako rozdiel hodnoty vývozu a dovozu,
- veľkosť hodnoty dovozu, vývozu a obratu zahraničného obchodu na jedného obyvateľa,
- podiel dovozu, vývozu alebo obratu zahraničného obchodu na zahraničnom obchode určitej oblasti, sústavy alebo na svetovom obchode,
- tovarová štruktúra dovozu a vývozu,
- teritoriálna štruktúra dovozu a vývozu,
- komerčná politika a jej vplyv na zahranično-obchodnú činnosť štátu.

Podľa názoru **Meliška, F. (2005)** zahraničný obchod spája vnútorné hospodárstvo so svetovým hospodárstvom. Autor ho charakterizuje ako obeh tovarov a služieb, ktorý prekračuje štátne hranice krajiny.

Zahraníčný obchod plní dôležité funkcie v procese rozvoja ekonomiky a v procese zapojenia národného hospodárstva krajiny medzinárodnej del'by práce s inými krajinami. Jeho hlavnou funkciou je realizovať obchod s inými krajinami.

Zahraníčný obchod je pomerne samostatnou, ale neoddeliteľnou súčasťou medzinárodných ekonomických vzťahov.

Zahraníčný obchod je významným fenoménom ekonomického rastu a tým môže značne ovplyvniť štruktúru národného hospodárstva.

Podľa **Devetakovića, S. a kol. (2009)** zahraničný obchod zahŕňa všetky formy hospodárskej spolupráce medzi jednou krajinou a zahraničím. Avšak v dôsledných podmienkach, zahraničný obchod zahŕňa tovary a služby, ktoré si jedna krajina vymení so zahraničím. Z autorovho hľadiska obchod predstavuje „organizovanú výmenu tovarov medzi jednotlivými členmi svetovej ekonomiky podľa zásad účelnosti a hospodárnosti“.

Podľa **Lipkovej, E. (2000)** úlohou zahraničného obchodu je realizovať úspory národnej práce. V tomto ponímaní má zahraničný obchod funkciu výrobných foriem medzinárodnej spolupráce. Okrem toho, zahraničný obchod ovplyvňuje reprodukčný proces krajiny. Jeho dve základné funkcie môžeme charakterizovať nasledovne:

- transformačná funkcia spočívajúca v prispôbení sa vecnej štruktúry úhrnného spoločenského produktu pred jeho použitím. Hmotná stránka domácej produkcie je zameraná na uspokojenie domácich ako i zahraničných potrieb,
- rastová funkcia vyjadrujúca vplyv zahraničného obchodu na efektívne využitie domácich ekonomických zdrojov (pracovných podmienok a pracovných síl). Úsporou spoločenskej práce je možné dosiahnuť väčší objem národného dôchodku.

Horská, E. (2007) uvádza, že k základným predpokladom vstupu a presahovaním sa na zahraničnom trhu patrí:

- existencia možností a zdrojov firmy (predovšetkým finančné zdroje, ľudský potenciál, know-how, cenová a necenová konkurencieschopnosť),
- aktívne vyhľadanie a využitie príležitostí presadiť sa na trhu v podmienkach globálne pôsobiacej konkurencie (využiť svoje silné stránky, jedinečné vlastnosti výrobku, jeho tradície, dobré meno a referencie),
- adaptácia na podmienky regionálnej integrácie a vplyv štátnych opatrení na medzinárodné podnikanie (predpokladá znalosť vonkajšieho prostredia),
- budovanie vzťahov s dodávateľmi, odberateľmi, zákazníkmi a rozvoj marketingovej kultúry.

Základné funkcie zahraničného obchodu, ktoré sa navzájom podmieňujú a doplňujú podľa **Michlíka, E. (2000)** sú:

- ekonomicko-racionalizačná funkcia zahraničného obchodu – umožňuje využitie objektívnych výhod medzinárodnej deľby práce výmenou hodnotných statkov a výkonov so zahraničím,

- transformačná funkcia zahraničného obchodu – vyplýva z premeny hodnotnej skladby hrubého domáceho produktu pred jeho použitím,
- transmisná funkcia zahraničného obchodu – uplatňuje sa v možnostiach získania najvyšších poznatkov vedy a techniky zo zahraničia a podľa možností vybaviť nimi vlastnú výrobnú základňu,
- sortimentná funkcia zahraničného obchodu – spočíva v pomere vyrobeného výrobkového sortimentu na spotrebiteľský sortiment.

Podľa názoru **Svatoša, M. a kol. (2009)**, pre zhodnotenie zahraničného obchodu v ekonomike, každá krajina užíva niekoľko hľadísk:

- efektívnosť – je to snaha exportnej politiky sústrediť sa na tie výrobky, kde môže krajina dosiahnuť maximálnych úspor spoločenskej práce. Na tie druhy výrobkov sa sústreďí výskum, propagačné úsilie, vývoj a pod. Čím je ekonomika menšia a otvorenejšia mala by sa sústrediť na zvýšenie a udržanie konkurencie, to znamená i schopnosť vývozu vybraného druhu výrobkov.
- proporcionalita – na svete existuje len malý počet krajín, ktoré majú veľký domáci trh a priemyselnú základňu schopnú sebestačného vývoja. Patria sem krajiny, ktoré majú komplexnú surovinovú základňu a sú schopné pokryť potreby vlastných domácich priemyselných potrieb.
- demonštratívny efekt – vývozný program každej krajiny udáva stav a úroveň rozvoja ekonomiky danej krajiny. A opakom je dovozový program, ktorý zahrňuje nielen riešenie proporcionality, ale také opatrenie, ktoré by zrýchlilo rozvoj ekonomiky dovážajúcej krajiny.

Autori ďalej uvádzajú, že význam zahraničného obchodu sa prejavuje v tom, že čím je silnejší hospodársky vzťah medzi dvoma alebo viacerými krajinami, tým sú ich vzťahy stabilnejšie. Preto je dnes možné ekonomické vzťahy medzi krajinami vyznačiť ako formu, ktorá silne podporuje mierovú spoluprácu a znižuje riziko konfliktov.

Zahraničný obchod prispieva k rastu vzdelanosti. V krajinách orientovaných na vývoz núti obyvateľstvo k intenzívnemu štúdiu technických noviniek, foriem zahraničnej spolupráce, jazyku a národných kultúrnych špecifik.

Rozdiel medzi objemom vývozu a dovozu (pri jednotlivých komoditách, skupinách komodít, celkového zahraničného obchodu) podľa **Zoborského, I. M. (2006)**, predstavuje

saldo zahraničného obchodu. Súčet dovozu a vývozu (súhrn) sa nazýva obrat zahraničného obchodu.

Autor následne konštatuje, že zahraničný obchod je prejavom ekonomických vzťahoch medzi jednotlivými ekonomikami. Podiel jednotlivých národohospodárskych odvetví na zahraničnom obchode poukazuje na ich zahranično-obchodné vzťahy.

Dovoz (import) predstavuje hodnotu tovarov a služieb vyrobených v zahraničí, a sú na domácom trhu predávané. Vývoz (export) predstavuje hodnotu tovarov a služieb, ktoré boli vyrobené v domácej ekonomike, a sú predávané v zahraničí, píše **Muchová, E. (2006)**.

Pod pojmom medzinárodný obchod rozumie **Horská, E. (2007)** všetky obchodné transakcie organizované podnikateľským subjektom alebo vládou, ktoré zahŕňajú dve alebo viacej krajín. Tieto transakcie uskutočňujú podnikateľské subjekty s cieľom dosiahnutia zisku. Transakcie organizované vládou môžu mať rôzny účel a charakter. Na uskutočnenie medzinárodných obchodných transakcií majú vplyv aj finančné inštitúcie a zákazníci. Finančné inštitúcie zabezpečujú financovanie investičných projektov a transfer peňazí, kým zákazníci vytvárajú dopyt. Prostredníctvom medzinárodného obchodu sa národné ekonomiky viac integrujú do globálnej ekonomiky. Tento proces integrácie je súčasťou globalizácie.

Pojem medzinárodný obchod **Šlosár, R. a kol. (2002)** stotožňujú s pojmom svetový obchod. Týmto pojmom sa označuje oblasť obchodnej činnosti, ktorá sa uskutočňuje medzi jednotlivými štátmi sveta a realizuje sa buď v rámci medzinárodných obchodných dohôd, alebo priamo medzi jednotlivými podnikmi (bez nejakej všeobecnej dohody). Obsahom svetového obchodu je v podstate časť národnej produkcie (produkcie jednotlivých štátov) – v širších súvislostiach sem patrí turistika a rôzne služby (napr. stroje, bankovníctvo a pod.), ktorá je „vťahovaná“ do medzinárodného obehu.

Autori ďalej uvádzajú, že svetový obchod prepája trhy jednotlivých krajín. Na základe toho, aká je miera otvorenosti alebo zatvorenosti týchto trhov, určuje sa podiel jednotlivých krajín na svetovom obchode. Štruktúra svetového obchodu sa sleduje aj z iných hľadísk, ako je podiel jednotlivých krajín z hľadiska podielu jednotlivých svetadielov (kontinentov), z hľadiska vecného zloženia (aký je podiel jednotlivých tovarov a pod) a pod.

Horská, E. a Ubrežiová, I. (2001) pod pojmom medzinárodný obchod označujú obchodnú činnosť uskutočňovanú jednotlivými štátmi sveta medzi sebou v rámci medzištátnych obchodných dohôd alebo priamo medzi jednotlivými podnikmi.

Svetový obchod navzájom prepája trhy jednotlivých krajín. Na základe toho, aká je miera uzavretosti alebo otvorenosti týchto trhov, určuje sa podiel jednotlivých krajín na svetovom trhu.

Podľa názoru **Pokrivčáka, J. (2008)** medzinárodný obchod je výsledkom medzinárodnej del'by práce. Pozitívnu stranou medzinárodného obchodu sú exportom získané prostriedky, ktoré sa používajú na import zahraničných produktov a služieb, ktoré obohacujú domáci trh, zákazníkom umožňujú väčšie možnosti výberu a domácich výrobcov tlačia k lacnejšej a lepšej výrobe.

Autor ďalej uvádza, že pohyb kapitálu a medzinárodný obchod majú aj negatívne prínosy. Zvyšujúca sa konkurencia zahraničných firiem svojim spôsobom zapríčiňuje krachovanie niektorých domácich výrobcov, čo sa negatívne prejavuje na zamestnanosti v niektorých odvetviach národného hospodárstva alebo v niektorých regiónoch. Podľa názoru autora, z krátkodobého hľadiska je to strata, ktorá sa v dlhodobom horizonte môže využiť. Potrebné je však premiestniť zdroje do tých odvetví, kde sú komparatívne výhody a kde sme schopní využiť prácu a kapitál takým spôsobom, ktorým by sa dosiahol maximálny efekt.

Baláž, P. (2001) konštatuje, že medzinárodný obchod patrí k najvýznamnejším oblastiam hospodárskeho života. Jeho rozvoj a postavenie sú veľmi úzko zviazané s praktickým presadzovaním komparatívnych výhod, ktoré ako teritoriálne, tak aj z hľadiska časového vývoja mali na svetové hospodárstvo veľmi diferencovaný vplyv. To sa postupne premietlo aj do rôznej sociálno-demografickej úrovne krajín i výrobných vzťahov, ktoré pôsobia v rámci nich, či už do vnútra alebo navonok.

Beneš, V. (2004) uvádza dva druhy prístupu k medzinárodnému obchodu. Dôraz na hľadisko efektívnosti, vychádzajúci z liberalistického hľadiska podľa autora vyjadruje aktívny prístup. Dosiahnutie plného reprodukčného procesu vytvára pasívny prístup. Vývoz chápe ako určité zlo, ktoré je nevyhnutné podstúpiť z dôvodu, aby štát získal devízové prostriedky pre svoje dovozové potreby.

Árendáš, M. (2007) konštatuje, že stupeň zapojenia krajiny do medzinárodného obchodu a del'by práce sa obvykle nazýva otvorenosťou ekonomiky. Opakom je uzatvorenosť alebo autarkia. Meria sa podielom exportu alebo importu na vytvorenom hrubom domácom produkte.

Autor následne uvádza, že zahraničný obchod podporuje rast produktivity práce, čím umožňuje rozšíriť hranice celkového ekonomického rastu na základe toho, že je:

- nenahraditeľným zdrojom informácií ako o výrobe, tak aj o spotrebe a spotrebných zvyklostiach. Tieto informácie podporujú vznik investícií a rozširujú priestor na ich uplatnenie,
- najobjektívnejším kritériom pre overenie užitočnosti produkcie v rámci svetového trhu. Sústavnou konfrontáciou s náročnými podmienkami svetového trhu môže ekonomika kontrolovať svoju úroveň, a tým sa svetový trh stáva ekonomickou silou, podľa ktorej možno hodnotiť úspešnosť vývoja ekonomiky,
- pružný, čo je jedna z najnáročnejších požiadaviek svetového trhu. Väčšina národných ekonomík má obmedzené vlastné prírodné zdroje. Na druhej strane aplikácia poznatkov vedy a technického pokroku si vynucujú neustále zmeny v ekonomike. Tejto požiadavke možno vyhovieť len intenzívnym zapojením ekonomiky do svetového trhu a takto prijímať aj poznatky, ktoré on sprostredkuje.

Rozdelenie obchodu na vnútorný a vonkajší je otázkou konvencie s ohľadom na to, že sú funkcie obchodu takmer totožné ako z hľadiska domáceho obchodu, tak z hľadiska zahraničného obchodu, tvrdí **Dragišić, D. (2009)**.

Podľa autora, zahranično-obchodná výmena ako v minulosti, tak i dnes je vytvorená túžbou človeka zlepšovať si pracovné podmienky, svoj životný štýl a životnú úroveň vo všeobecnosti. Zahraničný obchod prebiehal v podmienkach konkurencie s cieľom zabezpečiť väčšiu účasť v celkovej výške hodnôt vytvorených vo výrobe tovarov, ktoré sú dôležité v medzinárodnom obchode.

Podolák, J. (2004) hovorí, že medzinárodný obchod nie je určovaný absolútnymi, ale komparatívnymi výhodami. Krajina nemusí mať absolútne výhody pri výbere nejakého produktu a predsa môže získať na medzinárodnom obchode. Každá krajina však má svoje komparatívne výhody pri výrobe nejakého alebo nejakých produktov.

Bielik, P. (2001) medzinárodný obchod chápe ako výsledok dlhodobého vývoja ekonomického konania s orientáciou na problematiku subjektov, medzinárodnej výmeny obchodnej informatiky a dokumentácie, teritoriálnej a komoditnej obchodnej štruktúry v svetovej ekonomiky, výmenných relácií a komoditnej economickej efektívnosti svetového trhu.

Pohyb tovarov a služieb jednej krajiny so zahraničím tvorí zahraničný obchod. Do zahraničného obchodu nespádajú jednosmerné transfery (dary, výpomoci, atď.), ale pohyb zlata a zahraničných investícií, uvádza **Pavlek, Z. (2008)**.

Autor ďalej zdôvodňuje, že zahraničný obchod je súčasťou operácie, v ktorej sa realizuje výmena takým spôsobom, že predmet nákupu prechodom cez colné územie opúšťa územie predajcu (vývoz), alebo pri vstupe na územie kupujúceho (dovoz).

Samuelson, P. A. a Nordhaus, W. D. (2000) uvádzajú, že prínosy z obchodu medzi krajinami predstavuje zapájanie sa do medzinárodnej výmeny, ktoré je omnoho efektívnejšie ako spoliehanie sa iba na domácu produkciu. Základnou príčinou pre zapájanie sa krajiny do medzinárodného obchodu je rozmanitosť. Na základe tohto princípu vidíme, že sa obchod realizuje v dôsledku rozdielnych výrobných podmienok, klesajúcich výrobných nákladov a rozdielnych spotrebiteľských zvyklostí.

1.3 Zahranično-obchodná politika

Podľa názoru **Vincúra, P. a kol. (2001)** zahranično-obchodná politika predstavuje súhrn nástrojov a opatrení, pomocou ktorých štát vedome stimuluje prijaté vývojové tendencie zahraničného obchodu v prospech vlastnej ekonomiky. Usmerňuje komoditnú a teritoriálnu štruktúru vlastných zahranično-obchodných vzťahov vývozu a dovozu.

Autori ďalej uvádzajú, že zahranično-obchodná politika štátu pôsobí medzi dvoma princípmi:

- liberalizmom,
- protekcionizmom.

Liberalizmus – sloboda obchodu – je zásada, ktorej hlavnou črtou je nezasahovanie štátu do hospodárstva a zahranično-obchodných vzťahov. Štát svojimi opatreniami iba napomáha, uľahčuje alebo utvára predpoklad pre rozvoj spoločenskej del'be práce v medzinárodnom meradle. Za slobodu obchodu vstupujú iba krajiny, ktoré sú ekonomicky

silné a prostredníctvom zahraničného obchodu sa snažia rozšíriť si odbytový trh pre svoje výrobky.

Protekcionalizmus – ochranárstvo – predstavuje súhrn opatrení na ochranu vnútorného trhu alebo domácej ekonomiky pred silnejšou zahraničnou konkurenciou. Vtedy hovoríme progresívnom protekcionalizme. V opačnom prípade, keď štát môže podporovať rozvoj určitých odvetví a ich presadzovanie na zahraničný trh, ide o protekcionalizmus agresívny.

Bjelić, P. M. (2008) definuje zahraničnú politiku ako súbor činností, nástrojov a opatrení, s ktorými štát reguluje tok tovarov a služieb so zahraničím, finančné a kapitálové transakcie, rovnako ako i všetky ostatné aspekty medzinárodných hospodárskych vzťahov, do ktorých vstúpi zapojením sa do medzinárodnej deľby práce.

Cieľom zahraničnej politiky je prostredníctvom vplyvu na zahranično-obchodné podnikanie dosiahnutie ekonomických cieľov krajiny a zlepšenie medzinárodnej konkurencieschopnosti domácich subjektov.

Zahranično-obchodné podnikanie zahŕňa:

- zahraničný obchod – výmenu tovarov a služieb so zahraničím,
- priame investície v zahraničí – cez kapitálové investície v zahraničných spoločnostiach alebo zakladaním podniku v zahraničí,
- investičné práce – vykonávanie stavebných, strojárskych, remeselníckych a iných prác mimo krajiny.

Zahraničná politika podľa názoru **Krugmana, P. R. (2009)** má veľký vplyv na hodnotu dovozu a vývozu. I keď je vo svete prítomný trend voľného obchodu, väčšina krajín, ktoré nie sú súčasťou nejakého spoločného trhu (ako je napr. spoločný trh Európskej únie) majú pri vykonávaní medzinárodného obchodu určité bariéry.

Existuje niekoľko dôvodov:

- ochrana domácej výroby – protekcionalizmus,
- vyrovnávanie platobnej bilancie,
- zvýšenie verejných príjmov,
- vplyv na domáce spotrebiteľské výdavky,
- vplyv na zamestnanosť atď.

Autor ďalej uvádza, že hoci si veľký počet krajín udržiava zahranično-obchodné bariéry, faktom je, že sa vzťahy výmeny medzi konkrétnymi krajinami najlepšie môžu

zlepšiť nepoužívaním bariér, ale zvyšovaním medzinárodnej konkurencieschopnosti krajín a spoločností, ktoré z nich pochádzajú.

1.4 Konkurencieschopnosť

Prioritnou súčasťou zdravého fungovania trhového mechanizmu a vytvárania trhovej rovnováhy, podľa **Vincúra, P. (2007)** je to konkurencia. Sprostredkuje vzájomnú väzbu zúčastnených hospodárskych subjektov, ktoré sa usilujú o optimálne uspokojenie cieľov a naplnenie predstáv. Základnou podmienkou a predpokladom úspešného prežitia podniku na trhu je jeho schopnosť konkurovať. Je dominantným znakom podniku na ceste k úspechu.

Konkurencia je stredobodom rôznych záujmov trhu. V podmienkach trhovej ekonomiky je regulátorom, ktorý motivuje efektívne činnosti a na druhej strane sankcionuje neefektívnosť trhových subjektov.

Autor následne zdôrazňuje, že konkurencia je prirodzená súčasť trhu, vyplývajúca z princípov – rovnosť podmienok, rovnosť šancí. Zabezpečuje, že si spotrebiteľia môžu vybrať z viacerých druhov tovarov od rôznych výrobcov a dodávateľov, čím poskytuje širokú možnosť voľby podľa vlastných preferencií a predstáv. Zároveň „stráži“ aj úroveň ceny. Vplýva na „čistotu“ trhového prostredia, a preto potrebuje ochranu.

V súčasnosti pojem konkurencieschopnosť rezonuje v zmysle potreby presadiť sa na medzinárodných trhoch a tak zlepšiť pre danú firmu, odvetvie či národnú ekonomiku rast a ďalší rozvoj. Na makroúrovni sa konkurencieschopnosť spája s obchodnou bilanciou. Ak je saldo obchodnej bilancie aktívne, ekonomika je konkurencieschopná, ak je saldo obchodnej bilancie pasívne, znamená to, že zahraničie kupuje tuzemské výrobky menej, čo je prejavom toho, že ekonomika nie je konkurencieschopná. Vo všeobecnosti sa rozlišuje konkurencieschopnosť na strane ponuky a dopytu – trhu, ktorá sa meria rôznymi ukazovateľmi. Medzi ukazovatele zahrňujeme napríklad výmenné relácie zahraničného obchodu, pomer salda zahraničného obchodu k pridanej hodnote, podiel vývozu na celkovom svetovom vývoze a iné, píše **Trenčianská, E. (2000)**.

Medzinárodnú konkurencieschopnosť krajiny **Stehlo, P. – Döme, G. – Gálik, J. (2004)** charakterizujú ako schopnosť štátu zúčastniť sa v súťaži produkovaním a výmenou produktov a služieb a tým spôsobom zvyšovať životnú úroveň krajiny. Na hodnotenie

konkurencieschopnosti krajín v zahraničnom obchode sa používa ukazovateľ komparatívnych výhod – index RCA, ktorý je vlastne ukazovateľom konkurenčnej výhody príslušnej komodity (buď tovarovej skupiny, alebo odvetvia).

Ak rastie (klesá) reálny menový kurz, dochádza k reálnemu znehodnoteniu (zhodnoteniu). Konkurencieschopnosť domácej krajiny sa zvyšuje (znižuje), tovar v domácej krajine sa stáva relatívne lacnejší (drahší), pretože sa domáca cenová hladina znižuje (zvyšuje) rýchlejšie, ako v zahraničí, uvádza **Árendáš, M. (2007)**.

Problematika konkurencieschopnosti krajín na svetovom trhu podľa **Podoláka, A. a kol. (2007)** tvorí základ najnovšej teórie medzinárodného obchodu a ekonomického rastu, pričom reálnejšie zdôrazňuje inovačné zdroje obchodovania a hospodárskeho vývoja. Nová teória vkladá podmienky pre ekonomický rast na zdrojoch ako i pre rozvoj medzinárodného obchodu. S novou teóriou medzinárodného obchodu sa objavuje konkurenčná výhoda, ktorej odlišenie od komparatívnej výhody má isté logické dôvody. Ak sa komparatívna výhoda vzťahuje na kvantitatívne chápanie výrobných faktorov a tovarov, vtedy sa konkurenčná výhoda zakladá predovšetkým na kvalite týchto výrobkov a tovarov. Z druhého pohľadu, ak sa komparatívna výroba opiera o cenové a nákladové relácie, a o predpoklad relatívne vysokej cenovej elasticity zahraničného dopytu, zdroj konkurenčnej výhody sa nachádza predovšetkým v rozdielnych technológiách a v domácom sklone k spotrebe. Ak komparatívna výhoda generuje prevažne interodvetvový obchod, tak konkurenčná výhoda je základom intraodvetvového obchodu.

Podľa názoru **Baláza, P (2001)** zahraničný trh, na ktorý chce firma vstúpiť je zriedka „panenskou“ pôdou – miestni importéri a výrobcovia väčšinou už na ňom majú sformované svoje pozície, ktorými sa novovstupujúci musí prispôbiť, alebo ich aspoň brať do úvahy. V porovnaní s vládnuou konkurenciou je totiž takýto podnik omnoho zraniteľnejší. Dôležitou úlohou podniku je skúmať stav konkurencie na danom trhu. Pritom treba rozlišovať medzi:

- miestnou konkurenciou, ktorá môže profitovať z ochrany poskytnutej vlastnou vládou (napr. zavedenie dovozových limitov a iných netarifných položiek a pod.), zahraničnou konkurenciou, ktorá môže využívať rôzne výhody vyplývajúce z proexportnej politiky pôvodnej krajiny (vývozné subvencie a pod.).

2 CIEĽ PRÁCE

Cieľom bakalárskej práce je analyzovať stav a vývoj bilancie zahranično-obchodnej výmeny Srbska na obdobie rokov 2005-2009.

Na hlavný cieľ nadväzujúce sa dielčie ciele, ktorými sa budem v bakalárskej práci venovať, môžeme rozdeliť na analýzy:

- vývoja celkového zahraničného obchodu Srbska (dovoz, vývoz, obrat, saldo),
- komoditnej štruktúry zahraničného obchodu Srbska,
- teritoriálnej štruktúry zahraničného obchodu Srbska,
- komparácia ZO Srbska so zahraničným obchodom Bosny a Hercegoviny.

Hlavným cieľom v bakalárskej práci je navrhnutie možností a opatrení pre zlepšenie budúceho stavu a vývoja bilancie zahranično-obchodnej výmeny Srbska.

3 METODIKA PRÁCE A MATERIÁL

Metódy, ktoré som používala pri spracovaní údajov sú:

- **analýza**, ktorá umožňuje rozložiť celok na dielčie časti, na základe čoho sa môže hlbšie preniknúť do samotnej podstaty skúmaného javu vychádzajúc z hlavného javu a tie činitele, ktoré daný jav ovplyvňujú,
- **syntéza**, ktorá umožňuje využiť výsledkov získaných analýzou a spoznanie skutočného javu ako celku,
- **komparácia**, porovnávanie dvoch a viacerých zistených javov, výsledkov a skutočností.

Na dosiahnutie stanovených cieľov pre túto bakalársku prácu sa použili štatistické a informačné zdroje zo Štatistického úradu Srbska a Federálneho štatistického úradu Bosny a Hercegoviny.

Charakteristika obchodnej bilancie zohľadňuje:

- import – dovoz tovarov zo zahraničia,
- export – vývoz tovarov do zahraničia,
- saldo – predstavuje rozdiel medzi vývozom a dovozom. Aktívne saldo obchodnej bilancie dosahuje kladné hodnoty, kým pasívne saldo obchodnej bilancie dosahujúce záporné hodnoty. Vyrovnaná obchodná bilancia vzniká v prípade, ak sa rovnajú hodnoty exportu a importu.

Na prepočet cien z RSD (srbského dinára) na euro bol používaný priemerný ročný kurz určený Národnou bankou Srbska (NBS) nasledovne:

- priemerný kurz RSD/ EUR v roku 2005 = 83,12611
- priemerný kurz RSD/ EUR v roku 2006 = 83,89867
- priemerný kurz RSD/ EUR v roku 2007 = 80,04758
- priemerný kurz RSD/ EUR v roku 2008 = 81,24825
- priemerný kurz RSD/ EUR v roku 2009 = 93,91774

Komoditná štruktúra podľa Štandardnej klasifikácie medzinárodného obchodu (SMTK) tovary rozdeľuje do 10 skupín:

- SMTK 0 – Potraviny,
- SMTK 1 – Nápoje,
- SMTK 2 – Surové materiály,
- SMTK 3 – Nerastné palivá,
- SMTK 4 – Oleje a tuky,
- SMTK 5 – Chemikálie,
- SMTK 6 – Trhové výrobky,
- SMTK 7 – Stroje a zariadenia,
- SMTK 8 – Priemyselné výrobky,
- SMTK 9 – Ostatné.

Samotná práca obsahuje nasledovné zložky:

1. Úvod,
2. Prehľad o skutočnom stave riešenej problematiky,
3. Cieľ práce,
4. Metodika práce a materiál,
5. Vlastná práca,
6. Záver,
7. Použitá literatúra.

4 VLASTNÁ PRÁCA

4.1 Import, export, obrat a saldo ZO Srbska

Zahraničný obchod predstavuje dôležitú súčasť národného hospodárstva každej krajiny. Zapojenie krajiny do zahraničného obchodu vplýva na rozvoj ekonomickej ako i hospodárskej úrovne. Zahraničný obchod krajiny umožňuje racionalizáciu dovozu zo zahraničia, priaznivejší prístup k efektívnej výrobe, ako i k zvýšeniu vývozu tovarov z krajiny.

Zohľadnením údajov o zapojení Srbska do zahraničného obchodu môžeme skonštatovať, že v sledovanom období vývoj zahraničného obchodu dlhodobo dosahoval klesajúcu tendenciu. Bilancia zahranično-obchodnej výmeny Srbska si počas celého sledovaného obdobia v rokoch 2005-2009 udržala stav pasívny.

Tab. 1 Vývoj zahraničného obchodu Srbska v r. 2005-2009 v mil. eur

	2005	2006	2007	2008	2009
Vývoz	3607,6	5101,4	6431,2	7428,3	5961,6
Dovoz	8447,4	10466,5	13491,6	15494,5	11157,3
Saldo	-4839,8	-5365,1	-7060,4	-8066,2	-5195,7
Obrat	12054,9	15567,9	19922,8	22922,8	17118,9

Zdroj: Štatistický úrad Srbska, vlastné výpočty

Ako možno vidieť v tabuľke 1, v roku 2005 v Srbsku celkový objem zahraničného obchodu zaznamenal vzrast o 5,1 %. Hodnota vývozu tovarov zo Srbska dosiahla 3607,6 mil. eur, čo v porovnaní s rokom 2004 znamenal zvýšenie o 27,4 %. V medziročnom porovnaní vzrástol vývoz tovarov zo Srbska o 776 mil. eur. Dovoz tovaru do Srbska dosiahol hodnotu 8447,4 mil. eur a v porovnaní s minulým rokom, dovoz tovarov zaznamenal pokles o 1,9 %. Obchodná bilancia v roku 2005 dosiahla hodnotu -4839,8 mil. eur, a v porovnaní s predchádzajúcim rokom zaznamenala zlepšenie o 942,9 mil. eur.

Vývozu tovarov zo Srbska v roku 2006 dosiahol hodnotu 5101,4 mil. eur. V porovnaní s rokom 2005 predstavuje nárast o 41,4 %, v hodnotovom vyjadrení to zaznamenalo rast o 1494,8 mil. eur. Dovoz tovarov do Srbska dosiahol hodnotu 10466,5

mil. eur, v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka vzrástol o 23,9 %. Deficit bilancie zahraničného obchodu medziročne vzrástol o 10,9 %, v hodnotovom vyjadrení to zaznamenalo rast o 525,3 mil. eur.

Krytie vývozu dovozom zaznamenalo 48,8 % podiel, ktoré v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka zaznamenalo rast o 6 %.

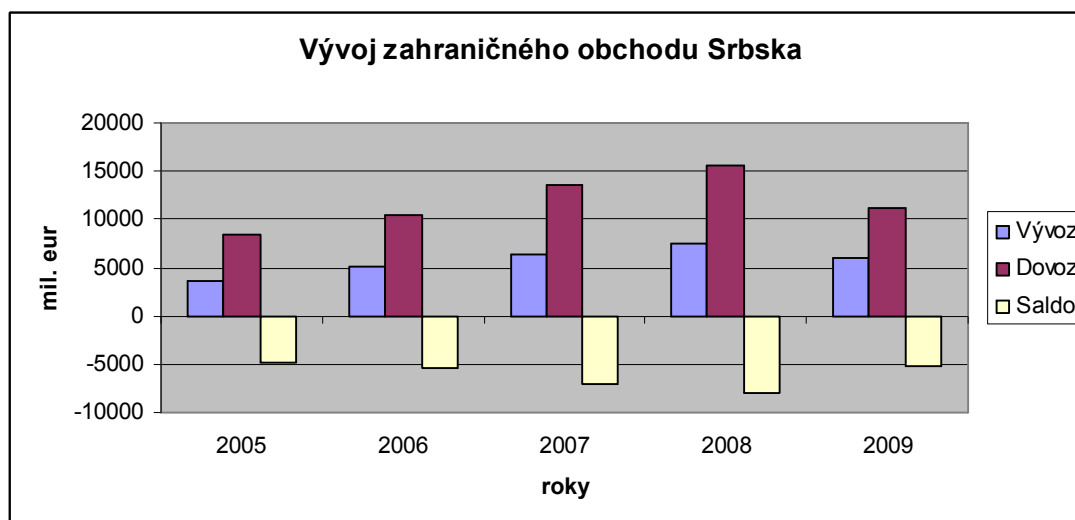
V roku 2007 dovoz tovaru do Srbska dosahoval hodnotu 13491,6 mil. eur a tým spôsobom medziročne vzrástol o 28,9 %. Vývoz tovaru na rok 2007 vzrástol o 1329,8 mil. eur, v hodnotovom vyjadrení môžeme zaznamenať, že hodnota vývozu tovarov v porovnaní s minulým rokom vzrástol o 26,1 %. Deficit bilancie zahraničného obchodu dosiahol hodnotu 7060,4 mil. eur. V porovnaní s minulým rokom vzrástol o 31,6 %, čo v hodnotovom vyjadrení znamenalo rast o 1697,3 mil. eur.

V roku 2007 krytie vývozu dovozom dosiaholo 47,6 % podiel, ktorý medziročne poklesol o 1,2 %.

Nepriaznivý pohyb zahraničného obchodu v roku 2008 zaznamenal vysoký deficit zahraničného obchodu Srbska, ktorý dosiahol hodnotu -8066,2 mil. eur. V porovnaní s minulým rokom vzrástol o 14,2 %, v hodnotovom vyjadrení zaznamenal rast o 1005,8 mil. eur. Vplyv vysokých výdavok na cestovné vozidlá a energiu značne ovplyvnili dovoz tovarov do Srbska a medziročne vzrástol o 14,7 % (2002,9 mil. eur). Vývoz tovarov zo Srbska medziročne vzrástol o 15,5 %, v hodnotovom vyjadrení medziročne dosiahol hodnotu 7428,3 mil. eur. Vzrast vývozu tovarov o 997,1 mil. eur bol ovplyvnený podpísaním dohôd o voľnom obchode, ako aj úctyhodným vývozom poľnohospodárskych produktov.

Zdôrazniť treba i vplyv problematiky spätéj s globálnou finančnou krízou, ktorá sa odrazila na zahraničnom obchode Srbska. Pod vplyvom krízy poklesli svetové objednávky tovarov zo Srbska, ktoré viedli k poklesu vývozu. Tým spôsobom došlo k spomaleniu ekonomickej aktivity a poklesu domáceho dopytu v štáte. Dôsledkom poklesu vývozu sa prejavil i samostatný pokles dovozu.

Hodnota 48,0 % predstavuje krytie vývozu dovozom, ktoré medziročne zaznamenalo nárast o 0,4 %.

Obr. 1 Vývoj zahraničného obchodu Srbska v r. 2005-2009 v mil. eur

Od konca roku 2008 sa zaznamenal následný pokles vývozu a dovozu, ktorý sa nadviazal na rok 2009. V období roku 2009 sa klesajúci trend vývozu a dovozu odzrkadlil na zahraničnom obchode Srbska, tak i z hľadiska obchodnej bilancie. Za hlavnú príčinu sa považuje svetová ekonomická kríza, ktorá viedla k poklesu ekonomickej aktivity, ako vo svete, tak i v Srbsku. Príčinou poklesu vývozu je dôsledok veľkého zníženia cien primárnych produktov na svetovom trhu, ktorý má veľkú účasť na štruktúre vývozu Srbska. Hlavnou príčinou zníženia dovozu je pokles priemyselnej výroby a domácej spotreby v Srbsku. Avšak, prvé náznaky mierneho oživenia na svetovom trhu, v nasledujúcom období by mali viesť k miernemu rastu hospodárskych aktivít v Srbsku.

Tab. 2 Ročné zmeny vývozu, dovozu a salda ZO Srbska v %

	2005	2006	2007	2008	2009
Vývoz	27,4	41,4	26,1	15,5	-19,7
Dovoz	-1,9	23,9	28,9	14,8	-28,0
Saldo	-16,3	10,9	31,6	14,2	-35,6

Zdroj: Štatistický úrad Srbska, vlastné výpočty

Zohľadnením vládnucej ekonomickej situácie, ako vo svete, tak i v Srbsku, hodnoty zahraničného obchodu v roku 2009 sa takmer prelomili. Deficit obchodnej bilancie v porovnaní s rokom 2008 poklesol o 35,6 %, čo v hodnotovom vyjadrení zaznamenalo pokles o 2870,5 mil. eur. Porovnaním hodnôt v sledovanom období približnú hodnotu

obchodnej bilancie zaznamenalo Srbsko v roku 2005, kedy hodnota bola 4839,8 mil. eur. Vývoz tovarov medziročne klesol o 19,7 %, v hodnotovom vyjadrení zaznamenal poklesol o 1466,7 mil. eur. V roku 2009 dovoz tovarov do Srbska dosiahol hodnotu 11157,3 mil. eur s poklesom o 4337,2 mil. eur (35,6 %).

Pokrytie vývozu dovozom dosahovalo 53 % podiel, ktoré je vyššie ako v roku 2008, kedy v rovnakom období minulého roku bola hodnota nižšia o 5 %.

4. 2 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu Srbska

Najväčším podielom na celkovom vývoze v roku 2005 sa podieľali tovary triedy SMRT 6 – trhové výrobky (1280,5 mil. eur), do ktorých zahŕňame všetky spracované tovary, ktoré podľa svojich vlastností nie sú zaradené do iných skupín SMRT. Z ďalších tried dominovali potraviny (625,0 mil. eur) a priemyselné výrobky (566,2 mil. eur). Najmenší podiel na celkovom vývoze mali oleje a tuky (0,9 %) a nápoje (1,2 %).

V roku 2005 dovoz tovarov presahoval vývoz vo všetkých kategóriách komoditnej štruktúry tovarov. Najväčší dovoz zaznamenali stroje a prístroje, ktorých hodnota dovozu v porovnaní s vývozom dosiahla hodnotu 2182,0 mil. eur (25,8 %). Dominantnými boli i tovary tried trhových výrobkov (1751,7 mil. eur) a nerastné palivá (1633,5 mil. eur).

V roku 2006 sa zvýšil dovoz tovarov do Srbska o 2019,1 mil. eur. Najväčší podiel na dovoze mali stroje a zariadenia (25,6 %) a trhové výrobky (20,8 %). Najmenší podiel na celkovom dovoze zaznamenali oleje a tuky (0,3 %) a nápoje (1,2 %).

Vývoz tovarov zo Srbska zaznamenal vzrast o 1493,8 mil. eur. Najväčší podiel na vývoze tovarov mali trhové výrobky, ktorých vývoz medziročne vzrástol o 2,1 %. Trieda SRMT 7 v porovnaní s minulým rokom vzrástla o 203,0 mil. eur.

V roku 2007 sa oproti minulého roku usporiadanie komodít nezmenilo. Zaznamenaný bol iba vzrast vývozu tovarov tried SRMT o 1329,8 mil. eur. Trhové výrobky dosiahli najväčší podiel na celkovom vývoze (35,1 %). Zaznamenali sme i rast vývozu olejov a tukov (o 0,6 %) a nápojov (o 0,2 %).
mil. eur), a kovové výrobky (584,5 mil. eur).

Dovoz tovarov zaznamenal vzrast vo výške 3025,1 mil. eur. Z celového podielu vývozu tovarov, stroje a zariadenia zaberali 29,0 % s medziročným vzrastom o 1201,0 mil. eur. Zaznamenaný bol i pokles dovozu tvarov triedy SMRT 1 – nápoje, o 2 %.

Vzrast na celkovom vývoze o 157,8 mil. eur v roku 2008 oproti predchádzajúcemu roku majú tovary triedy SMTR 6 – stroje a zariadenia s 27,2 %-ným podielom. Najmenší podiel i v tomto roku mali oleje a tuky (1,4 %), ktorých podiel medziročne vzrástol o 31,4 mil. eur (0,3 %).

Rast hodnoty dovozu zapríčinil vzrast strojov a zaradení o 335,0 mil. eur a trhové výrobky vzrástli o 121,7 mil. eur. Zvláštny prejav zaznamenala trieda SMRT 3 – nerastné palivá, ktorých podiel na celkovom dovoze vzrástol o 3,1 % (854,6 mil. eur) a dosiahol hodnotu 3177,0 mil. eur.

Tab. 3

Komoditná štruktúra podľa SMRT v rokoch 2005-2009 v mil. eur

Triedy SRMT		2005		2006		2007		2008		2009	
		Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz
Spolu		8447,4	3607,6	10466,5	5101,4	13365,4	6431,2	15494,5	7428,3	11157,3	5961,6
SRMT 0	<i>Potraviny</i>	475,6	625,0	517,4	842,7	659,8	987,0	761,1	1018,9	681,7	1076,5
SRMT 1	<i>Nápoje</i>	93,6	44,3	126,3	89,4	115,6	128,5	123,1	169,0	135,3	177,3
SRMT 2	<i>Surové materiály</i>	376,2	158,6	499,8	221,2	372,7	299,5	600,4	305,7	352,3	208,2
SRMT 3	<i>Nerastné palivá</i>	1633,5	132,9	2072,8	181,6	2342,4	167,9	3177,0	253,5	1894,0	276,3
SRMT 4	<i>Oleje a tuky</i>	16,5	33,8	31,2	24,3	31,2	70,1	41,2	101,5	35,4	88,0
SRMT 5	<i>Chemikálie</i>	1181,8	398,3	1485,5	516,4	1895,8	665,7	2146,4	750,3	1840,2	471,4
SRMT 6	<i>Trhové výrobky</i>	1751,7	1280,5	2172,6	1919,3	2949,6	2257,2	3071,3	2415,0	2163,0	1556,3
SRMT 7	<i>Stroje a zariadenia</i>	2182,0	359,2	2676,8	562,2	3877,8	915,5	4212,8	1295,7	2968,3	1064,7
SRMT 8	<i>Priemyselné výrobky</i>	711,7	566,2	872,7	735,5	1117,0	908,0	1353,3	1050,0	1074,6	952,0
SRMT 9	<i>Ostatné</i>	24,9	8,9	11,3	8,7	3,5	31,8	7,9	68,7	12,3	91,0

Zdroj: Štatistický úrad RS, vlastné výpočty

S ohľadom na pokles obchodnej bilancie Srbska, vývoz ako i dovoz komodít na rok 2009 mal klesajúcu tendenciu. Najväčší pokles zaznamenala trieda SMRT 6 – trhové výrobky, ktorých celkový podiel na vývoze medziročne poklesol o 6,4 %, v výške 858,7 mil. eur. Náhly vzrast zaznamenala trieda SMRT 0 – potraviny, ktorých celkový podiel na vývoze vzrástol o 4,4 %.

Pokles dovozu najviac ovplyvnil surové materiály, ktorých dovoz medziročne poklesol o 0,7 %, v hodnotovom vyjadrení to znamenalo pokles o 248,1 mil. eur. Najväčší vzrast na celkovom dovoze mali triedy SMRT 5 – chemikálie o 2,7 % (278,6 mil. eur) a SMRT 0 – potraviny o 1,2 % (57,6 mil. eur).

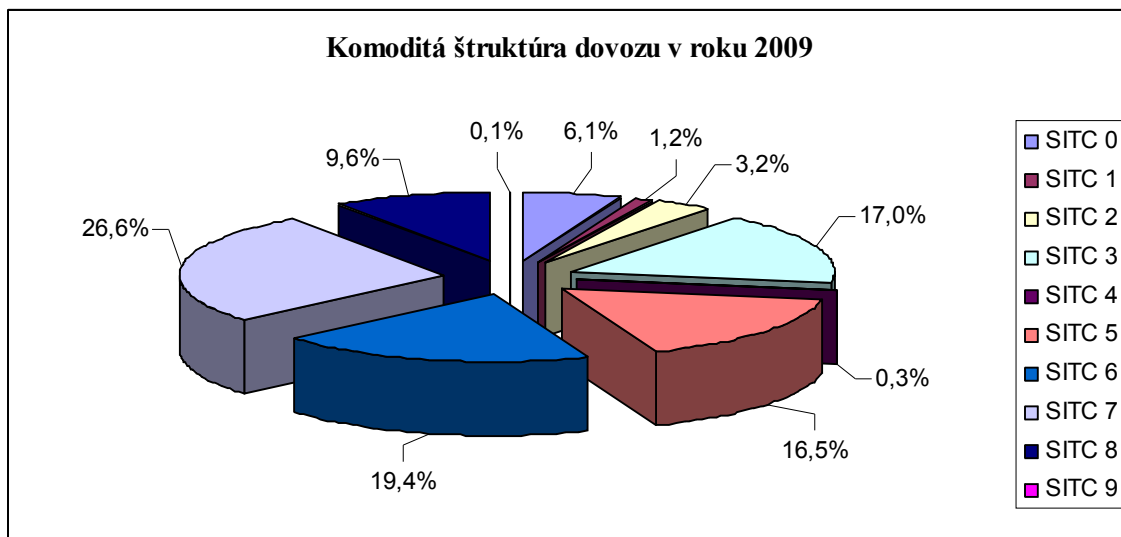
Na základe analýzy komoditnej štruktúry zahraničného obchodu Srbska podľa klasifikácii SMRT môžeme zdôrazniť, že najväčší podiel na zahraničnom vývoze mali triedy:

- SMTK 6 – Trhové výrobky
- SMTK 0 – Potraviny,
- SMTK 7 – Stroje a zariadenia.

Najväčším podielom na zahraničnom dovoze tovarov do Srbska sa podieľajú triedy:

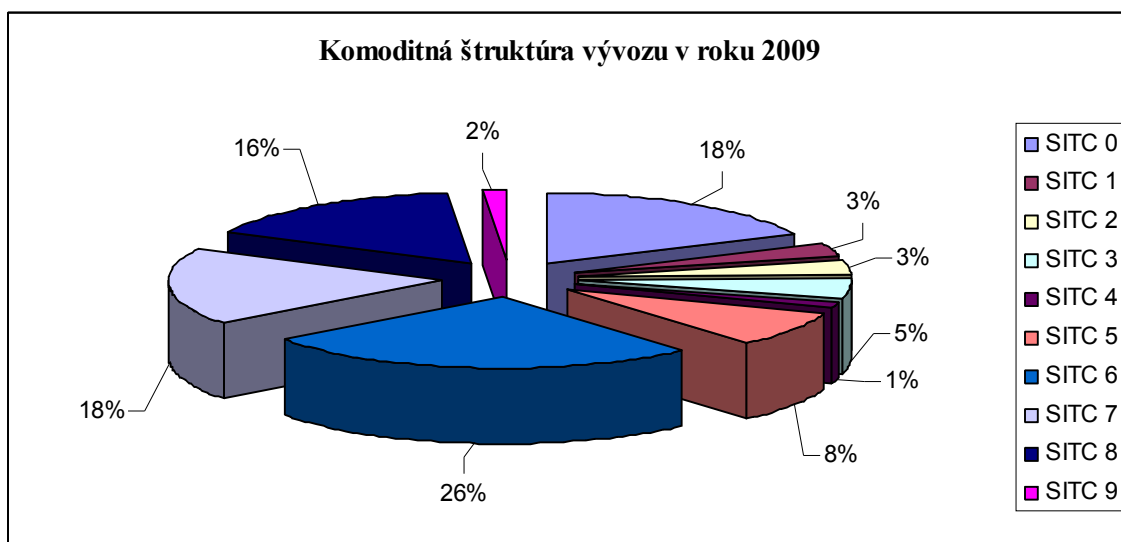
- SMTK 7 – Stroje a zariadenia,
- SMTK 6 – Trhové výrobky,
- SMTK 3 – Surové materiály.

Obr. 2 nám ukazuje komoditnú štruktúru dovozu Srbska v roku 2009 (v %).

Obr. 2 Komoditná štruktúra dovozu v roku 2009 (v %)

Na obr. 3 možno vidieť komoditnú štruktúru vývozu Srbska v roku 2009 (v %).

Obr. 3 Komoditná štruktúra vývozu v roku 2009 (v %)

4.3 Teritoriálna štruktúra ZAO Srbska

V sledovanom období rokov 2005-2009 zahraničný obchod Srbska bol predovšetkým orientovaný na krajiny EFTA, CEFTA a EÚ. V roku 2009 najväčší podiel na obrate zahraničného obchodu Srbska mali krajiny EÚ vo výške 9339,5 mil. eur, krajiny CEFTA 2767,6 mil. eur a krajiny EFTA vo výške 209,9 mil. eur.

Tab. 4 Teritoriálna skladba zahraničného obchodu Srbska v r. 2005-2009 v mil. eur

Teritórium		2005	2006	2007	2008	2009
EÚ	Dovoz	4182,4	5000,3	6695,4	8243,4	6143,4
	Vývoz	1935,5	2669,9	3250,5	4028,4	3196,1
	Saldo	-2246,9	-2330,3	-3444,9	-4215,0	-2947,3
	Obrat	6118,0	7670,2	9945,8	12271,8	9339,5
CEFTA	Dovoz	247,3	214,7	298,1	1216,3	889,3
	Vývoz	53,2	62,7	65,1	2453,1	1878,3
	Saldo	-194,1	-152,0	-233,0	1236,8	989,0
	Obrat	300,5	277,4	363,1	3669,4	2767,6
EFTA	Dovoz	125,4	137,0	195,5	183,1	143,9
	Vývoz	34,9	48,4	52,9	77,6	66,0
	Saldo	-90,5	-88,5	-142,6	-105,5	-77,9
	Obrat	160,3	185,4	248,4	260,7	209,9

Zdroj: Štatistický úrad RS, vlastné výpočty

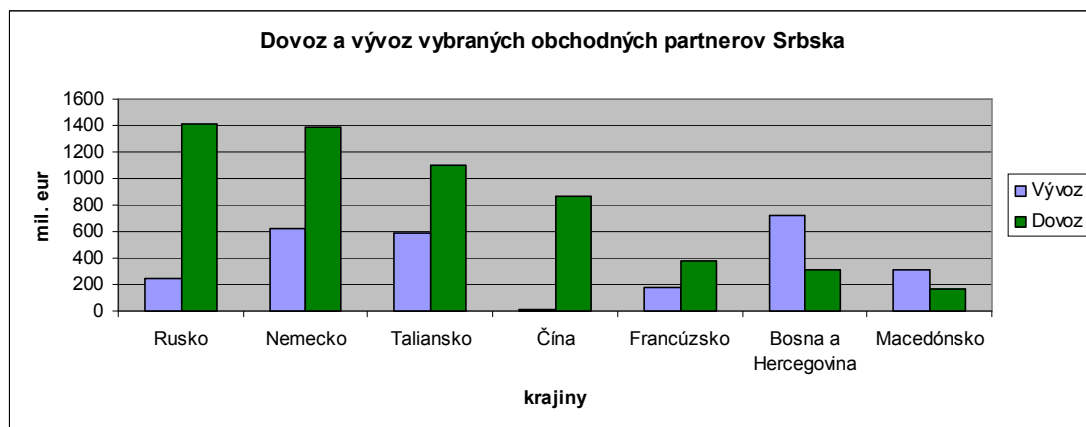
Ako môžeme vidieť v tabuľke 4, v roku 2005 obrat obchodnej bilancie zahraničného obchodu Srbska mal negatívnu hodnotu, ktorá s krajinami EÚ dosiahla výšku -2246,9 mil. eur a -194,1 mil. eur s krajinami CEFTA. Rovnakú situáciu sme zaznamenali i s krajinami EFTA, ktorých hodnota obchodnej bilancie dosiahla výšku -90,5 mil. eur.

Saldo zahraničného obchodu Srbska s krajinami CEFTA sa zvýšilo o 42,1 mil. eur kým pokles salda zahraničného obchodu zaznamenali krajiny EÚ o 83,5 mil. eur. Obchodná bilancia krajín EFTA si v roku 2006 udržali rastúcu tendenciu o výške 13,5 mil. eur.

V roku 2007 saldo zahraničného obchodu malo klesajúcu tendenciu so všetkými obchodnými krajinami. Krajiny CEFTA zaznamenali pokles obchodnej bilancie vo výške 39,0 mil. eur. Krajiny EFTA zaznamenali pokles iba o 12,0 mil. eur, pokým obchodná bilancia krajín EÚ zaznamenala výrazný pokles o takmer 1032,0 mil. eur.

Za sledované obdobie rokov 2005-2009, bilancia celkového zahraničného obchodu Srbska v roku 2008 dosiahla najvyššiu hodnotu (-8066,2 mil. eur). Srbsko dosiahlo zvýšenie salda s krajinami CEFTA o 1388,7 mil. eur a v roku 2009 výrazný pokles o 1140,9 mil. eur. Opak sa udial s obchodnými krajinami EÚ, ktoré zaznamenali v roku 2008 pokles obchodného salda o 770,1 mil. eur a v roku 2009 výrazný vzrast o 497,6 mil. eur.

Medzi najvýznamnejších obchodných partnerov Srbska podľa objemu vývozu tovarov na rok 2009 patria krajiny: Bosna a Hercegovina s hodnotou 724,7 mil. eur (12,1 %), Nemecko s hodnotou 624,3 mil. eur (10,5 %) a Talianskom s hodnotou 586,1 mil. eur (9,8 %).

Obr. 4 Dovoz a vývoz vybraných obchodných partnerov Srbska na r. 2009 v mil. eur

Najväčší podiel na celkovom dovoze tovarov do Srbska v roku 2009 majú krajiny: Rusko s hodnotou 1415,4 mil. eur (12,7 %), Nemecko s hodnotou 1392,7 mil. eur (12,5 %) a Taliansko s hodnotou 1099,0 mil. eur (9,8 %).

4. 4 Komparácia zahraničného obchodu Srbska s Bosnou a Hercegovinou

Spomedzi najvýznamnejších obchodných partnerov Srbska môžeme vyčleniť Bosnu a Hercegovinu. I po vyhlásení a získaní nezávislosti 5 apríla 1992, BaH udržala pevné obchodné vzťahy zo Srbskom.

Ako môžeme vidieť v tabuľke 5, zahraničný obchod v sledovanom období mal dlhodobú tendenciu rastu. Obrat zahraničného obchodu v roku 2009 dosahoval najvyššiu hodnotu 14672,2 mil. eur, v sledovanom období vzrástol o 9358,4 mil. eur. Najmenšiu

hodnotu obratu zahraničného obchodu BaH zaznamenal rok 2005 v hodnote 5313,8 mil. eur.

Obchodná bilancia BaH si udržiavala negatívnu tendenciu rastu. Najlepšiu hodnotu obchodnej bilancie BaH zaznamenal rok 2008, kedy dosahovala hodnotu -1548,3 mil. eur. Pokles obchodnej bilancie v roku 2009 zaznamenal najnižšiu hodnotu -3779,2 mil. eur a dosiahla hodnotu -3779,2 mil. eur.

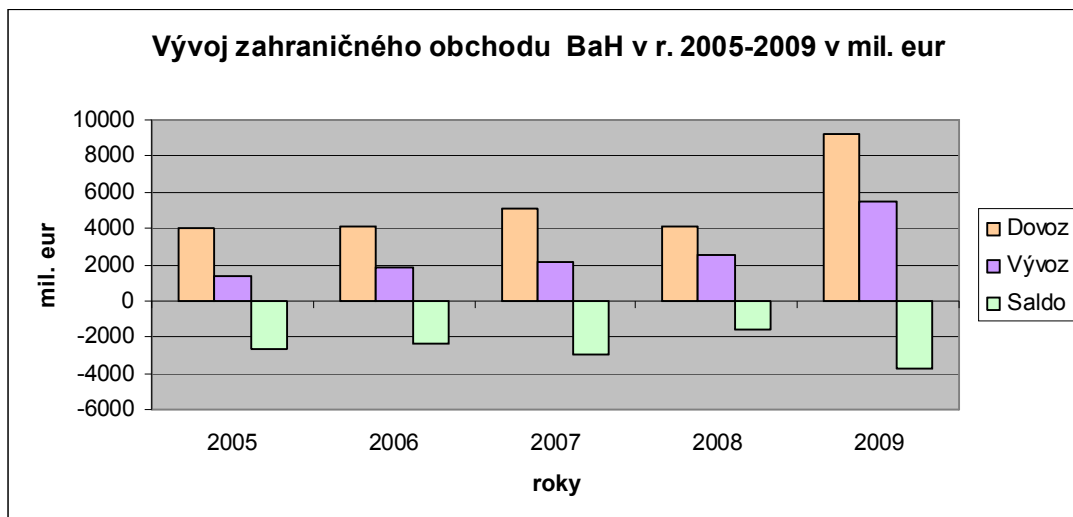
Tab. 5 Zahranický obchod Bosny a Hercegoviny v r. 2005-2009 v mil. eur

	2005	2006	2007	2008	2009
Dovoz	3994,7	4145,5	5065,1	4136,7	9225,7
Vývoz	1319,1	1809,9	2121,9	2588,4	5446,5
Saldo	-2675,6	-2335,6	-2943,2	-1548,3	-3779,2
Obrat	5313,8	5955,4	7187,0	6725,0	14672,2

Zdroj: Štatistický úrad Bosny a Hercegoviny, vlastné výpočty

Najvyššia hodnota dovozu tovarov BaH sa zaznamenala v roku 2009, kedy hodnota dosiahla výšku 9225,7 mil. eur. V roku 2005 zaznamenala BaH najnižšiu hodnotu dovozu tovarov, vo výške 3994,7 mil. eur.

Vývoz tovarov z BaH v sledovanom období si udržal rastúcu tendenciu. V roku 2005 vývoz tovarov dosiahol hodnotu 1319,1 mil. eur. V sledovanom období, najvyššiu hodnotu zaznamenal v roku 2009, kedy dosiahol 5446,5 mil. eur.

Obr. 5 Vývoj zahraničného obchodu BaH v r. 2005-2009 v mil. eur

V porovnaní zahraničného obchodu Srbska a BaH môže skonštatovať, že obe krajiny počas sledovaného obdobia v rokoch 2005-2009 zaznamenali pasívne saldo obchodnej bilancie.

5 ZÁVER

Pre zahraničný obchod Srbska je charakteristická pomerná funkčná otvorenosť, ktorá sa zaznamenala pohybom dovozu a vývozu krajiny. Ekonomika Srbska zaznamenala ovplyvnenie a závislosť na rozvoji s CEFTA a snahou o vstup na spoločenský trh s Európskou úniou.

Najlepšie výsledky, ktoré zaznamenal zahraničný obchod za sledované obdobie bol rok 2005, kedy obchodná bilancia dosiahol hodnotu -4839,8 mil. eur, čo predstavuje medziročný vzrast o 10,9 % oproti minulému roku. V roku 2008 obchodná bilancia dosiahla najhoršiu hodnotu sledovaného obdobia vo výške -8066,2 mil. eur. V roku 2009, pod vplyvom svetových ale i domácich (štátnych) vplyvov, obchodná bilancia medziročne poklesla o 35,6 %. Hodnota dovozu na rok 2009 zaznamenala výšku 11157,3 mil. eur, kým hodnota vývozu 5961,6 mil. eur.

Orientácia zahraničného obchodu Srbska je prevažne zameraná na krajiny CEFTA a na EÚ. Spomedzi hlavných exportérov zaraďujeme Bosnu a Hercegovinu a Nemecko. V roku 2009 vývoz komodít do krajiny CEFTA zaznačil s hodnotou 889,3 mil. eur, kým dovoz dosiahol hodnotu 1878,3 mil. eur. Saldo zahraničného obchodu s krajinami CEFTA dosiahlo hodnotu -989 mil. eur.

Z krajín EÚ sa v roku 2009 do Srbska uskutočnil dovoz komodity v hodnote 6143,4 mil. eur a vývoz zaznamenal hodnotu 3196,1 mil. eur. Saldo zahraničného obchodu Srbska s krajinami EÚ dosiahlo hodnotu -2947,3 mil. eur.

Z komoditnej analýzy podľa Štandardnej klasifikácie medzinárodného obchodu (SMTK) vyplýva, že komodity s najväčším vývozom srbského zahraničného obchodu v rokoch 2005-2009 sú trhové výrobky, potraviny, stroje a zariadenia.

Zahraničný obchod Srbska s krajinami CEFTA z komoditného hľadiska zahŕňa vývoze poľnohospodárskych výrobkov (obilniny) v hodnote 21,9 mil. eur. Dovozy výrobkov z krajín CEFTA z komoditného hľadiska sa prevažne nadväzuje na železo a oceľ, elektrickej energie a kovových výrobkov.

Skupiny komoditných tovarov, ktoré sa zúčastňujú vývoze do EÚ sú prevažne stroje a zariadenia (11,1 mil. eur).

Na základe analýzy podľa Štandardnej klasifikácie medzinárodného obchodu (SMTK) vyplýva, že medzi zahraničný obchod Srbska v sledovanom období rokov 2005-2009 prevažne preferuje triedy SMTK 7 - stroje a zariadenia, SMTK 6 - trhové výrobky a SMTK 2 - surové materiály.

Na základe zistených údajov a dosiahnutých výsledkov si dovoľujem sformulovať nasledovné tvrdenia:

- hlavnou podmienkou úspešnosti obchodnej politiky Srbska je samotná snaha štátu o zvýšenie konkurencieschopnosti domácich tovarov, ale nie iba v zahraničnom obchode, ale i pre ochranu domáceho obchodu pred nežiaducim hromadným dovozom,
- je potrebné celkovo zhodnotiť komoditnú organizáciu, ale i teritoriálnu orientáciu na Srbského zahraničného obchodu v súvislosti s modernými a novými trendmi vo svetovom obchode,
- politika štátu by sa mala orientovať na podporu domácej produktivity tých komodít, ktoré sú nahraditeľné s použitím domácej surovínovej základe, a prejavíť zvýšenú podporu tých odvetviam, ktoré majú určitý predpoklad pre konkurencieschopnosť na svetových trhoch,
- na zlepšenie situácie vo vývoze bude treba uplatniť väčšiu dôraz podporovaným programom, ktoré budú viesť k znižovaniu nákladov potrebných na prípravu a realizáciu vývozných marketingovej stratégie, ako i zabezpečenie základného vzdelávanie najmä malým a stredným podnikateľom, ktoré bude zamerané na problematiku vývozného marketingu,
- čo sa týka oblasti zahraničného obchodu domácich tovarov treba vymedziť podporu najmä vývozu. Vývozcov treba motivovať na uskutočnenie vývozu komodít so zameraním na výhodné cenové a colné možnosti a podporou vývoznými dotáciami, sprístupnením nejakého úverového kapitálu ako i poistenie,
- vo vývoze je potrebné vytvárať podmienky pre pôsobenia odbytových organizácií, kde sa najviacej treba venovať na výrobcov poľnohospodárskych produktov,
- pre zvýšenie objemu vývozu má dôležitý stav aj propagácia srbských tovarov v zahraničí, napr. dobudovanie inštitúcií, ktoré budú zabezpečovať informovanosť Srbských potenciálnych vývozcov o možnostiach účinnej propagácie srbských tovarov v zahraničí.

6 POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ÁRENDÁŠ, Marko. 2007. *Makroekonómia 1*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2007. 273 s. ISBN 978-80-8069-914-7.
2. BALÁŽ, Peter. a kol. 2001. *Medzinárodné podnikanie*. 2. vyd. Bratislava : Jamex Sprint extra, 2001. 591 s. ISBN 80-88848-68-7.
3. BENEŠ, Vlastislav. 2004. *Zahraniční obchod*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2004. 328 s. ISBN 80-247-0558-3.
4. BIELIK, Peter. a kol. 2001. *Podnikovo hospodárska teória agrokomplexu*. 2. vyd. Nitra : SPU, 2001. 270 s. ISBN 80-7137-861-5.
5. BJELIĆ, Predrad. M. 2008. *Međunarodna trgovina*. 1. vyd. Beograd : Ekonomski fakultet Univerziteta, 2008. 508 s. ISBN 978-86-403-0883-0.
6. DEVETAKOVIĆ, Stevan a kol. 2009. *Nacionalna ekonomija*. 4. vyd. Beograd : Ekonomski fakultet Univerziteta, 2009. 402 s. ISBN – 978-86-403-0976-9.
7. DRAGIŠIĆ, Dragoljub. a i. 2009. *Osnovi ekonomije – izabrani tekstovi*. 5. vyd. Beograd : Ekonomski fakultet Univerziteta, 2009. 414 s. ISBN 978-86-403-1000-0.
8. FIFEK, K. 2005. *Obchodovanie a platenie v styku so zahraničím*. Bratislava : Ekonóm, 2005. 96 s. ISBN 80-225-1797-6.
9. HONTYOVÁ, Kajetana. a kol. 2001. *Zásady ekonómie a ekonomiky*. Bratislava : Ekonóm, 2001. 175 s. ISBN 80-255-0353-9.
10. HORSKÁ, Elena. 2007. *Medzinárodný marketing*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2007. 223 s. ISBN 978-80-8069-938-3.
11. HORSKÁ, Elena – UBREŽIOVÁ, Iveta. 2001. *Manažment a marketing v medzinárodnom prostredí*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2001. 418 s. ISBN 80-7137-884-4.
12. KRUGMAN, Pol R. 2008. *Međunarodna ekonomija*. 1. vyd. Beograd : Data status, 2008. 706 s. ISBN 978-86-7478-072-5.
13. LIPKOVÁ, Ľudmila. 2000. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. 1. vyd. Bratislava : Sprint, 2000. 238 s. ISBN 80-88848-54-7.
14. LISÝ, Ján. a kol. 2002. *Ekonómia*. 4. preprac. a dopln. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2002. 507 s. ISBN 80-89047-35-1.
15. MELIŠEK, František. 2005. *Štrukturálna politika a štrukturálne zmeny v ekonomike*. 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2005. 204 s. ISBN 80-225-1982-0.

16. MICHNÍK, L. 2000. *Ekonomika zahraničného obchodu*. Bratislava : Ekonóm, 2000. 321 s. ISBN 80-225-1118-8.
17. MUCHOVÁ, Eva. 2006. *Medzinárodná ekonómia v podmienkach európskej integrácie a globalizácie*. Bratislava : ŠEVT, 2006. 96 s. ISBN 978-80-88707-81-3.
18. PAVLEK, Zvonimir. 2008. *Uspešna trgovina*. 2. vyd. Novi Sad : ASEE doo, 2005. 326 s. ISBN 978-86-7668-072-6.
19. PODOLÁK, Alojz a kol. 2007. *Medzinárodný obchod a formovanie agroobchodnej politiky*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2007. 215 s. ISBN 978-80-8069-863-8.
20. POKRIVČÁK, J. a kol. 2004. *Medzinárodná ekonomika* [online]. 2004. [cit. 2010-03-15]. Dostupné na: <<http://www.fem.uniag.sk/Roman.Serences/publikacie.html>>.
21. POKRIVČÁK, Ján. 2008. *Medzinárodná ekonomika*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2008. 133 s. ISBN 978-80-552-0013-2.
22. SAMUELSON, Paul. A. – NORDHAUS, William. D. 2000. *Ekonómia*. 1. vyd. Bratislava : Elita, 2000. 820 s. ISBN 80-8044-059-X.
23. STEHLO, Pavel – DÖME, Gabriel – GÁLIK, Jozef. 2004. *Ročenka agropotravinárskeho zahraničného obchodu SR za rok 2003*. 1. vyd. Bratislava : VÚEPP, 2004. 74 s. ISBN 80-8058-340-4.
24. SVATOŠ, Miroslav. a kol. 2009. *Zahraniční obchod*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2009. 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
25. ŠLOSÁR, Rudolf – ŠLOSÁROVÁ, Anna – MAJTÁN, Štefan. 2002. *Výsledkový slovník ekonomických pojmov*. 3. vyd. Bratislava : SPN, 2002. 254 s. ISBN 80-08-03334-7.
26. TRENČIANSKA, Elena. 2000. *Zahraničný obchod – obchodné operácie a transakcie*. 1. vyd. Bratislava : Sprint, 2000. 193 s. ISBN 80-88848-30-X.
27. VINCÚR, Pavol. a kol. 2001. *Hospodárska politika*. 1. vyd. Bratislava : Sprint, 2001. 396 s. ISBN 80-88848-67-9.
28. VINCÚR, Pavol. a kol. 2007. *Teória a prax hospodárskej politiky*. 4. vyd. Bratislava : Sprint, 2007. 432 s. ISBN 978-80-89085-80-4.
29. Zoborský, Ivan. M. 2006. *Ekonomika poľnohospodárstva*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2006. 319 s. ISBN 80-8069-758-2.

Internetové zdroje:

30. REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU SRBIJE [online] : 2009 [cit. 2010-03-12]. Dostupné na: <<http://webrzs.stat.gov.rs/axd/spoljna/izbor.htm>>.
31. REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU SRBIJE [online] : 2009 [cit. 2010-03-12]. Dostupné na: <<http://webrzs.stat.gov.rs/axd/god.htm>>.
32. FEDERALNI ZAVOD ZA STATISTIKU BOSNA I HERCEGOVINA [online] : 2001-2010 [cit. 2010-03-12]. Dostupné na: < <http://www.fzs.ba/saopstenja.htm>>.

PRÍLOHY

Príloha 1

Vývoz a dovoz vybraných krajín na r. 2008-2009 v mil. eur

Krajina	2008		2009	
	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz
Nemecko	772,6	1825,1	624,3	1392,7
Taliansko	763,2	1475,6	586,1	1099,5
Rusko	374,1	2370,3	249,3	1415,4
Bosna a Hercegovina	907,3	437,3	724,7	312,8
Čína	3,9	1170,1	6,6	864,3
Čierna Hora	865,6	137,3	598,7	123,0
Rumunsko	272,8	428,6	342,8	359,9
Slovinsko	338,7	425,7	245,1	327,3
Francúzsko	233,1	500,5	177,7	377,8
Maďarsko	221,5	548,8	182,6	349,4
Rakúsko	309,9	388,1	207,7	318,4
Chorvátsko	294,5	376,1	199,3	281,9
Macedónsko	334,0	256,5	306,4	166,8
Bulharsko	168,9	505,6	141,0	279,6
USA	44,5	338,5	49,2	281,7
Ukrajina	140,1	441,4	128,1	195,0
Slovensko	152,5	255,6	79,9	224,6
Holandsko	122,8	237,3	113,5	168,9
Česká republika	98,8	250,1	68,9	190,0
Grécko	143,3	192,6	96,4	153,9
Poľsko	104,3	277,7	48	198,9
Turecko	30,5	295,2	32,0	207,0
Veľká Británia	102,6	189,1	76,3	149,8
Švajčiarsko	63,1	164,1	59,4	132,6
Belgicko	78,8	173,8	81,0	109,5
Španielsko	39,9	161,3	42,8	129,5
Japonsko	1,4	164,5	0,7	140,7

Zdroj: Štatistický úrad Srbska, vlastné výpočty